

PROLOGAS

Tamara sėdėjo priešais lėkštę su skysta kiaušiniene ir valgė, vis dar sapnuodama.

Mama Raisa Iljinična stengėsi kuo švelniau stumti retas šukas per jos plaukus ir šio gyvo veltinio pernelyg nepešti.

Iš radijo plūdo iškilminga muzika, bet nelabai garsiai: už pertvarėlės miegojo močiutė. Paskui muzika nutilo. Pauzė buvo pernelyg ilga ir kažkokia ne atsitiktinė. Tuomet nuskambėjo visiems pažįstamas balsas:

— Dėmesio! Kalba Maskva. Dirba visos Tarybų Sąjungos radijo stotys. Perduodame vyriausybinių pranešimą...

Šukos Tamaros plaukuose apmirė, o ji pati akimoku atsibudo, prarijo kiaušinienę ir kimiu rytiniu balsu pratarė:

— Mam, tikriausiai peršalimas koks nors menkas, ir tuoj iškart per visą šalį...

Užbaigti jai nepavyko, nes Raisa Iljinična netikėtai iš visų jėgų patraukė šukas, Tamaros galva staigiai atsilošė, ir mergaitė kaukštelėjo dantimis.

— Tylėk, — prislopintu balsu sušnypštė Raisa Iljinična.

Duryse stovėjo močiutė senutėliu kaip Didžioji kinų siena chatu. Ji iš klausė radijo pranešimą nušvitusiu veidu ir tarė:

— Raječka, nupirk „Jelisejeve“ ko nors saldaus. Šiandien, beje, Purimas. Man visgi atrodo, kad Samechas nudvėsė.

Tamara anuomet nežinojo, kas yra Purimas, kodėl reikia pirkti ko nors saldaus, o juo labiau, kas tasai „Samechas“, kuris nudvėsė. Bet iš kur ji galėjo žinoti, kad Stalinas ir Leninas jų šeimoje konspiracijos dėlei nuo seno buvo vadinami pagal pirmąją jų partinių slapyvardžių

raidę „s“ ir „l“, negana to, dar iš slaptos senosios kalbos alfabeto — „samech“ ir „lamed“.

Tuo metu visos šalies mylimas balsas pranešė, kad šis pasiligojimas anaip tol nėra sloga.

* * *

Galia jau įsimovė į uniformą ir dabar ieškojo prijuostės. Kur nu-kišo? Palindo po lova — gal ten užsimetė?

Ūmai iš virtuvės įsiveržė motina su peiliu vienoje rankoje ir bulve — kitoje. Ji staugė nesavu balsu, todėl Galia pamanė, kad mama įsipjovė pirštą. Bet kraujo nesimatė.

Tėvas, rytais niūrus, atplėšė nuo pagalvės galvą.

— Ko rėki, Ninka? Ko laidai gerklę iš pat ankstaus ryto?

Bet motina stūgavo vis garsiau, ir pro jos trūkčiojančius riksmus beveik nebuvo įmanoma suprasti žodžių:

— Numirė! Ko drybsai, kvaily? Kelkis! Stalinas numirė!

— Jau pranešė, ar ką? — tėvas kilstelėjo didelę galvą su prilipusia prie kaktos plaukų sruoga.

— Pasakė, kad susirgo. Bet numirė jis, kaip Dievą myliu, numirė! Jaučia mano širdis!

Paskui vėl pasigirdo neperprantami klyksmai, o tarpe jų prasi-mušė dramatiškas klausimas:

— Oi oi oi! Ir kas dabar bus? Kas bus dabartės mums visiems? Kas gi bus?

Tėvas susiraukė ir šiurkščiai atrėžė:

— Ko staugi, kvaile? Ko staugi? Blogiau nebus!

Galia pagaliau išsitraukė prijuostę — ši tikrai buvo užsimetusi už lovos.

— Tebūnie susiglamžius — nelyginsiu! — nusprendė ji.

* * *

Į rytą karštis nukrito, ir Olia kaip reikiant įmigo — neprakai-

tuodama ir nekosėdama. Ir miegojo beveik iki pietų. Atsibudo, nes į kambarį įėjusi mama garsiai ir iškilmingai pratarė:

— Olga, kelkis! Atsitiko nelaimė!

Dar neatmerkdamą akių, dar gelbėdamasi pagalve ir viltimi, jog tai sapnas, bet jau pajutusi siaubingą stuksenimą gerklėje, Olia pagalvojo: „Karas! Užpuolė fašistai! Prasidėjo karas!“

— Olga, kelkis!

Kokia nelaimė! Pulkai fašistų trypia mūsų šventą žemę, visi išeis į frontą, o jos nepaims...

— Mirė Stalinas!

Širdis dar tvinkšėjo gerklėje, bet akių ji neatmerkė: ačiū Dievui, ne karas. O kai prasidės karas, ji jau bus suaugusi, ir tada ją paims. Užsiklojo antklode galvą, sumurmėjo pro miegus: „Ir tada mane paims“, — ir užsnūdo su gera mintimi.

Mama paliko ją ramybėje.

MOKYKLOS METAI NUOSTABŪS...

Įdomu pasekti judėjimo, kuris atveda vienas kitam skirtus žmones į jų neišvengiamą susitikimą, trajektoriją. Kartais toks susitikimas įvyksta tarsi be ypatingesnių likimo pastangų, be gudragalviškai suregzto siužeto, jį lemia natūrali įvykių eiga, — tarkim, žmonės gyvena viename kieme arba lanko tą pačią mokyklą.

Šie trys berniukai kartu mokėsi. Ilja ir Sania — nuo pirmos klasės. Micha pas juos pateko vėliau. Toje hierarchijoje, kuri savaime susidėsto kiekviename būryje, visas trejetas užėmė pačias žemiausias pozicijas — mat jie visiškai nebuvo linkę nei į muštynes, nei į smurtą. Ilja buvo aukštas ir liesas, jo rankos ir kojos kyšojo iš trumpų rankovių ir klešnių. Be to, nebuvo vinies ar gelžgalio, kuris nebūtų išpešęs skiautės iš jo drabužių. Jo mama, vieniša ir liūdna Marija Fiodorovna, plūkėsi durstydama negrabių lopus tokiomis pat negrabiomis rankomis. Siuvimo menas jai nesisekė. Ilja, visada apsirengęs blogiau už kitus, irgi prastai apsirengusius vaikus, nuolat staipėsi ir šaipėsi, savo skurdą versdamas spektakliu, ir tai buvo savaip meistriškas būdas tam skurdui apgalėti.

Sanios padėtis buvo dar blogesnė. Bendraklasių pavydą ir pasidygėjimą kėlė jo skrandutė su užtrauktuku, mergaitiškos blakstienos, erzinausiai meilus veidas ir drobinės servetėlės, į kurias būdavo įvyniotas sumuštinis iš namų. Maža to, Sania mokėsi skambinti pianinu, ir daugelis buvo matę, kaip jis, viena ranka įsikibęs močiutės, o kita — natų aplanko, keliauja buvusią ir būsima Pokrovka, o anuomet Černyševskio gatve, Igumnovo muzikos mokyklon — kartais netgi savo dažnai besikartojančių, nesunkių, bet užsitęsiančių pasiligojimų

dienomis. Močiutė — ištisinis profilis — statė priešais save laibas kojas kaip cirko bėris ir eidama tolygiai kinkavo galva. Sania pėdino gretimais ir šiek tiek atsilikęs, kaip ir pridera grumui.

Muzikos mokykloje, skirtingai nei bendrojo lavinimo, Sania visi žavėjosi — jau antroje klasėje per egzaminą jis skambino tokį Grygą, kurį būtų įveikęs ne kiekvienas penktaklasis. Visus graudeno dar ir mažas atlikėjo ūgis: aštuonerių jis atrodė kaip ikimokyklinukas, o dvylikos — kaip aštuonmetis. Bendrojo lavinimo mokykloje dėl šios pačios priežasties Sanios pravardė buvo Gnomas. Ir niekas čia nesigraudeno, tiktai piktai šaipėsi. Sania sąmoningai šalinosi Iljos: ne tiek dėl jo nepalaujamo sarkazmo, specialiai į Sanią nenukreipto, tik retskykais ir jį užgriebiančio, kiek dėl žeminančio ūgio skirtumo.

Ilją ir Sanią suvienijo Micha, kai šis apsireiškė penktoje klasėje ir sukėlė visuotinį entuziazmą: klasikinis rusvaplaukis buvo idealus taikinyš kiekvienam, kas tik netingi. Plikai kirpta galva, raudono atspalvio auksu tviskantis nelygus kuodelis, it burės persišviečiančios aviečių spalvos ausys, styrančios netaisyklingoje galvos vietoje, kažki kaip per arti skruostų, baltumas ir šlakuotumas, net akys oranžiškai raibos. O prie viso to — akiniuotis ir žydas.

Pirmą kartą Michą prilupo jau rugsėjo pirmąją — nesmarkiai, tik pamokomai — per ilgąją pertrauką išvietėje. Ir netgi ne patys Muryginas su Mutiukinu — tieji nesiteikė, — o jų pataikūnai ir palaižos. Micha stoviškai atlaikė jam skirtą dozę, atsidarė portfelių, išsiėmė nosinę ištekėjusiems smurgliams nusišluostyti, ir tuomet iš portfelio iškišo galvą kačiukas. Katinėlį atėmė ir visi supuolė mėcioti iš rankų į rankas. Tuosyk užėjęs Ilja — klasėje pats aukščiausias! — pagavo kačiuką virš krepšininčių galvų, bet šį įdomų užsiėmimą ūmai nutraukė nuskardėjęs skambutis.

Įeidamas į klasę, Ilja kyštelėjo katinėlį pasipainiojusiam Saniai, ir šis paslėpė jį savo portfelyje.

Per paskutinę pertrauką pagrindiniai žmonių giminės priešai (jų pavardės — Muryginas ir Mutiukinas — suteiks pagrindą būsimam filologiniam žaidimui ir dėl daugelio priežasčių yra vertos paminėti) katinėlio šiek tiek paieškojo, bet netruko jį pamiršti. Po ketvirtos pa-

mokos visus paleido, berniukai klykaudami ir stūgaudami siūbtelėjo lauk iš mokyklos ir paliko šį trejetą be jokio dėmesio tuščioje, įvairiaspalviais astrais apstatytoje klasėje.

Sania ištraukė pridususių kačiuką ir atkišo Iljai. Šis jį perdavė Michai. Sania nusišypsojo Iljai, Ilja — Michai, Micha — Saniai.

— Aš eilėraščių sumaniau. Apie jį, — droviai prisipažino Micha. — Štai.

*Už jį nebuvo gražesnės katės,
Bet buvo jis arti žūties,
Iljos ištrauktas iš mirties nagų,
Dabar jis su mumis ir vėl drauge kartu.*

— Na, neblogai. Ne Puškinas, žinoma, — pakomentavo Ilja.

— „Drauge kartu“ negali būti, — pastebėjo Sania, ir Micha savikritiškai sutiko:

— Taip, tikrai. Dabar jis su mumis ir vėl kartu. Be „drauge“ skamba geriau!

Micha smulkiai papasakojo, kaip ryte, pakeliui į mokyklą, ištraukė vargetą kačiuką beveik iš pačių šuns nasrų — tasai jau taikėsi jį sudraskyti. Bet neštis jo į namus negalėjo, kadangi dar neaišku, kaip į tai pažiūrėtų teta, pas kurią jis gyveno nuo praeito pirmadienio.

Sania glostinėjo katinėliui nugarą ir dūsavo:

— Negaliu jo pasiimti. Namie jau turime vieną katiną. Jam tikrai nepatiks.

— Tiek to, aš jį paimsiu.

Ir Ilja atsainiai perėmė gyvūnelį.

— Ir namie — nieko? — pasidomėjo Sania.

Ilja šyptelėjo:

— Namie kaip pasakysiu, taip ir bus. Mūsų su močia santykiai normalūs. Ji manęs klauso.

„Jis visai suaugęs, aš niekuomet toks nebūsiu, niekados negalėsiu išrėžti: „Mūsų su močia santykiai normalūs.“ Taip ir yra: aš — mamytės sūnelis. Nors ir manęs mama klauso. Ir močiutė klauso. O, ir dar kaip klauso! Bet vis tiek kažkaip kitaip“, — nusiminė Sania.